

Dvojina po slovensko: ob 100-letnici prve študije o slovenski dvojini (Tesnière 1925)

TJAŠA JAKOP

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana, Tjasa.Jakop@zrc-sazu.si*

DOI: <https://doi.org/10.18690/scn.18.2.54-74.2025>

1.02 Pregledni znanstveni članek – 1.02 Review Article

Letos praznujemo 100-letnico izdaje prvega sistematičnega dela o slovenski dvojini; Francoz Lucien Tesnière je leta 1925 objavil lingvistični atlas slovenske dvojine *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* in atlasu pripadajočo monografijo o dvojskih oblikah v slovenščini *Les formes du duel en slovène*. Druga raziskovalka slovenske dvojine Tjaša Jakop je 2008 izdala dve monografiji, posvečeni tej tipični slovenski kategoriji: *Dvojina v slovenskih narečjih* in *The dual in Slovene dialects*. V članku bomo predstavili ta in druga odmevnejša dela, posvečena dvojini v slovenščini, ter podali nekaj značilnih primerov rabe in sklepnih ugotovitev.

The year 2025 marks the 100th anniversary of the publication of the first systematic work on the Slovene dual. In 1925, the Frenchman Lucien Tesnière published the Linguistic Atlas of the Dual (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*) with an accompanying monograph on dual forms in Slovene, *Les formes du duel en slovène*. In 2008, another researcher of the Slovene dual, Tjaša Jakop, published two monographs dedicated to this typically Slovene category, namely *Dvojina v Slovenskih Narečjih* and *The Dual in Slovene Dialects*. This article discusses these and other well-known works dealing with the dual in Slovene, provides typical examples of its use, and offers final conclusions.

Ključne besede: oblikoslovje, dvojina, slovenski knjižni jezik 16. stoletja, slovenska narečja, Lucien Tesnière, Tjaša Jakop

Key words: morphology, dual number, the 16th-century Slovene literary standard, Slovene dialects, Lucien Tesnière, Tjaša Jakop

Slovnična kategorija dvojine¹

Število je slovnična kategorija za izražanje količine vrednosti (v primeru slovenščine ena, dve ali več), ki se spreminja glede na število udeležencev.

¹ Prispevek je nastal v okviru programa *Dediščina na obrobjih: novi pogledi na dediščino in identiteto znotraj in onkraj nacionalnega* (P5-0408).

Dvojina (< psl. **dъvojъ*) oz. dual (< lat. *duālis*) je slovnična kategorija števila (t. i. *gramem*), ki jo nekateri jeziki uporabljajo ob bolj običajnih oz. razširjenih ednini in množini. V protoindoevropskem jeziku je dvojina obstajala ob ednini in množini in so jo nekatere skupine indoevropskih jezikov prevzele oz. podedovale – tako tudi praslovanščina (Jakop 2022a: 227).

Medtem ko nekateri pacifiški jeziki poznajo podrobnejše razlikovanje (ločijo npr. med dvojino, trojino, četverino itd.), na drugi strani obstajajo jeziki (npr. kitajščina), ki kategorije števila sploh nimajo. Če pozna jezik samo ednino in množino, množina pomeni več kot enega. Če ima jezik sistem treh števil, tj. loči med ednino, dvojino in množino (kot npr. slovenščina), potem množina pomeni več kot dva, saj se dvojina nanaša na natančno dve entiteti. V slovenskem jeziku je dvojina slovnično število, ki se nanaša na dva predmeta ali osebkaj in je slovnična lastnost samostalnikov in osebnih zaimkov, prek ujemanja pa tudi pridevniških besed in glagolov; je torej vsem pregibnim besedam lastna kategorija, ki se rabi v vseh sklonih, spolih in osebah.

Obravnave oblikoslovja v slovenskih narečjih

S slovenskim narečnim oblikoslovjem se je ukvarjal že Karl Štrekelj v prvi sinhrono zasnovani oblikoslovni monografiji pregibnih besednih vrst *Die Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes* iz leta 1886/1887, ki se omejuje na en sam govor kraškega narečja. Vatroslav Oblak je avtor diahrono zasnovane *Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen* (1888–1892), v kateri je predstavljena samostalniška sklanjatev v slovenskem jeziku v odnosu do stare cerkvene slovanščine in drugih slovanskih jezikov (Jakop 2008a: 21). Večino Oblakovih razlag je kasneje sprejel tudi Fran Ramovš, ki se je prvi ukvarjal s slovenskim oblikoslovjem v vseh narečjih in vseh besednih vrstah v knjigi *Morfologija slovenskega jezika* (1952). Monografija predstavlja sintezo njegovega poznavanja slovenskega zgodovinskega oblikoslovja.

Ramovšev učenec Tine Logar v eni od svojih razprav ugotavlja, da je oblikoslovje v slovenskih narečjih veliko bolj enotno kot glasoslovje (Logar 1959: 12). Oblikoslovni pojavi imajo po njegovem mnenju veliko večje areale, čeprav tu in tam naletimo tudi na kak oblikoslovni pojav z zelo omejenim obsegom. V *Slovenskih narečjih* piše (Logar 1975: 15), da se je v večini narečij dvojina – zlasti v stranskih sklonih – pluralizirala, v manjšem delu južnih govorov (južna Istra, zahodni Kras, južna Bela krajina) pa se je že skoraj popolnoma izgubila. Logar domneva, da je to posledica vpliva srbohrvaščine.

Prva razprava o dvojini

Wilhelm von Humboldt je v predavanju *Über den Dualis* leta 1827 predstavil različne vidike nastajanja in delovanja dvojine. Naštel je tri jezikovna področja, kjer je dvojina po njegovem obstajala: 1. v semitskih jezikih; 2. v grščini, germanskih in slovanskih jezikih ter litovščini in 3. na jezikovnem prostoru Filipinov. Opozoril je tudi na razlike v rabi dvojine in ločil tri tipe jezikov: 1) v nekaterih jezikih je raba dvojine omejena na osebne zaimke; 2) drugje se uporablja za označevanje parnosti; 3) v določenih jezikih se nahaja v vseh kategorijah.

Tesnièreovo delo o dvojskih oblikah v slovenščini

Francoz Lucien Tesnière (1893–1954) je prvi sistematično proučeval kategorijo dvojine v slovenščini. Lingvistični atlas dvojine (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* 'Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini', 1925b)² je prvo in hkrati najobsežnejše delo, posvečeno dvojini v slovenščini, in tudi prva zemljepisna predstavitev tega jezikovnega pojava in celo prvi slovanski lingvistični atlas.³ Predstavlja dopolnitev monografije *Dvojske oblike v slovenščini* (*Les formes du duel en slovène*, 1925a) in sinhrono obravnava dvojino v slovenskih narečjih. K raziskovanju dvojine ga je vzpodbudil njegov učitelj Antoine Meillet. Ker je ta kategorija v sodobnih evropskih jezikih večinoma že izginila, je Tesnière med tremi slovanskimi jeziki, ki še ohranjajo dvojino, izbral slovenščino.⁴

V 1. delu atlasa so na 30 straneh predstavljeni cilji potovanja, grafična metoda kartiranja, sestava vprašalnice in njena vsebina, izbira mreže krajev, izbira informatorjev, fonetična transkripcija ter seznam krajev (279). Podana so navodila za branje kart, geografski pregled Slovenije ter klasifikacija slovenskih narečij. Slovenska narečja je razdelil na 5 skupin: I. centralna, II. Kras in Primorje, III. Koroška, IV. Rezija in V. Vzhodna Štajerska. Drugi del je atlas, ki ima na začetku po eno narečno in eno geografsko karto. Sledi 70 kart, od katerih vsaka predstavlja eno besedo ali besedno

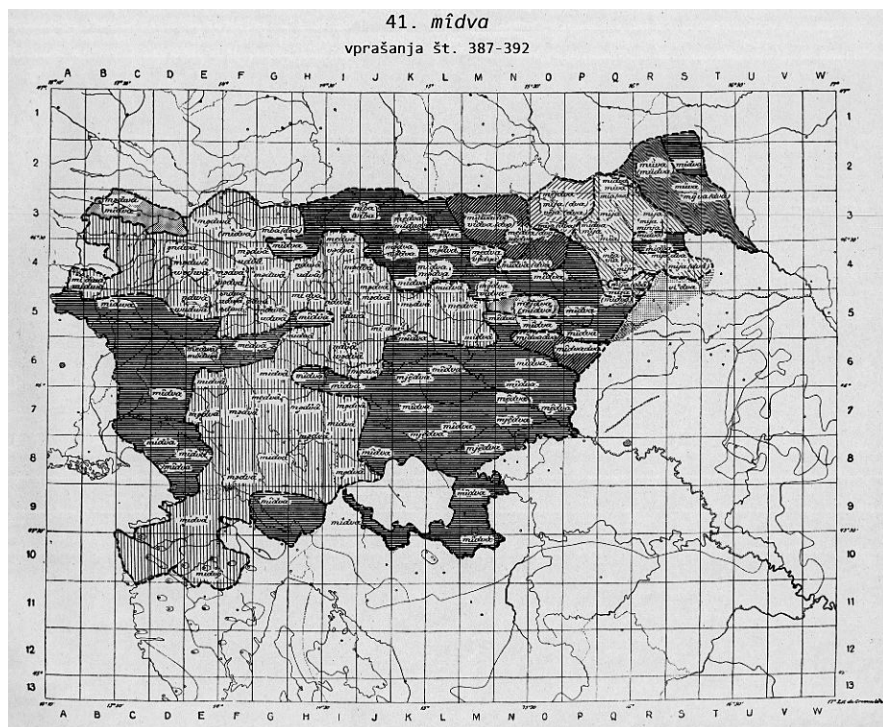
² Leta 2022 je izšel slovenski prevod atlasa *Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini*, ki ga je prevedla Mojca Schlamberger Brezar.

³ Oče t. i. geolingvistike je Francoz Jules Gilliéron; v letih 1909–1910 je po delih izšel *Atlas linguistique de la France*.

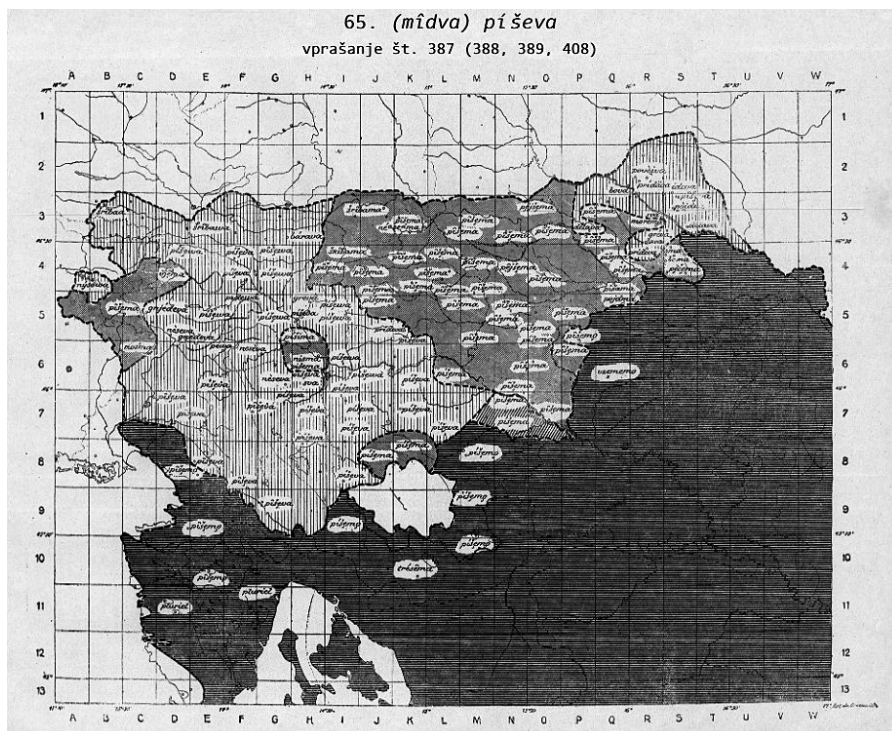
⁴ Jezikoslovec Roman Jakobson je na svojih predavanjih omenil anekdoto o usodi Tesnièreove monografije *Les formes du duel en slovène*, ki je izšla 1925 v Parizu. Postala je namreč uspešnica potencialnih bralcev, ki so domnevali, da knjiga govori o dvobojevanju v Sloveniji; v francoščini ima namreč beseda *duel* dva pomena: 1) 'dual oz. dvojina' in 2) 'dvoboj' (Jakop 2020).

zvezo (večinoma v dvojini); urejene so po običajnem zaporedju besednih vrst: najprej samostalniki in zaimki (53 kart), nato pridevniki in števnik (11 kart) in nazadnje še glagol (6 kart).

Narečno gradivo je rezultat avtorjevih intenzivnih terenskih raziskav v letih 1921–1922 in analize zgodovinskih besedil (od srede 16. do začetka 20. stoletja, tj. od Trubarja pa vse do Župančiča). Delo torej združuje metodo lingvistične geografije in študijo zgodovinskih virov. Na podlagi obsežnega gradiva je Tesnière prišel do zanimivih sklepov glede postopnega izginevanja [slabljenja, op. T. J.] dvojine na določenih zemljepisnih področjih. Skušal je ugotoviti, v kakšnem zaporedju se izgublja dvojina v slovenskih narečjih v posameznih slovničnih kategorijah. Nasprotno pa je odkrival tudi obnavljanje dvojine v slovenskih narečjih. Opazil je, da glagol pri izgubljanju dvojine zavzema posebno mesto: videti je, da je imela glagolska dvojina nekoč močno težnjo po izgubi, da pa je jezik na neki točki ta razvoj ustavil in ga obrnil v nasprotno smer. Tako je glagolska dvojina danes ena bolj ohranjenih oblikoslovnih kategorij. Tesnière predpostavlja, da so imeli glagoli vzporeden razvoj z osebniimi zaimki: tudi zaimki so nekoč hitro izgubljali dvojske oblike, v kasnejšem razvoju pa se je uporaba dvojine v tej besedni vrsti obnovila in utrdila.

Slika 1: Karta 41. *mîdva* (Tesnière 1925b)

Slika 2: Karta 65. (mířva) pířeva (Tesnière 1925b)

Belićeva razprava o dvojini

Če je Lucien Tesnière dvojino obravnaval z oblikoslovnega vidika, se je Aleksandar Belić (1876–1960) tega pojava lotil z vidika skladnje. Njegova razprava *O dvojini u slovenskim jezicima* (1932) zajema splošna in razvojna vprašanja dvojine v slovanskih jezikih, ki so v celotni indoevropski jezikovni skupini dvojino ohranili v največji meri. Monografijo začne z rabo dvojine v indoevropščini. Za prvotno priznava prosto ali svobodno dvojino, ki je označevala naravne pare, predmete oz. stvari iz dveh delov. Dvojino s števnikom *dva* ali zaimkom *oba* (označuje dva poljubna predmeta, ki nimata medsebojne povezave) je označil kot drugotno, kasneje nastalo.

Dvojino je razdelil na 4 različne tipe oz. podvrste:

- 1) **prosta ali svobodna** (tudi naravna): predvsem samostalniki, ki pomenijo parne dele telesa oz. predmete iz dveh delov;
- 2) **vezana**: zveza katerega koli števnege samostalnika s števnikom *dva*;
- 3) **anaforična** (znana): dvojina, ki se nanaša na že omenjeno ali splošno znano samostalniško skupino v dvojini;

- 4) **sindetična**: kongruentne [ujemalne] besede, ki se nanašajo na zvezo dveh samostalnikov, povezanih z veznikom *in*.

V okviru slovanskih jezikov je obravnaval tudi zgodovinski razvoj dvojine v slovenščini, kateri je posvečen VII. del knjige (Belić 1932: 58–90). V tem delu je poudarjal pomembnost Tesnièrovega atlasa in monografije, katerih gradivo je na veliko uporabljal in ga analiziral. V slovenskem knjižnem jeziku je naštel pet značilnosti dvojine:

- 1) popolno nepoznavanje proste dvojine in njena zamenjava z množino;
- 2) širok razvoj vezane dvojine: pri m. in s. sp. na *-a*, pri ž. sp. na *-i* in sovpad dvojinjskih samostalnikov z glagolskimi oblikami na *-va*, *-ta*, *-ta*;
- 3) zelo razvita raba sindetične dvojine, ki je temelj slovenske knjižne dvojine;
- 4) zelo širok razvoj anaforične dvojine;
- 5) razvoj nove proste dvojine, določene ali znane, ki dobiva vse večje razsežnosti.

Čeprav Belić (1932: 58) piše, da je razen stare cerkvene slovanščine in lužiške srbsčine slovenski jezik ohranil največ ostankov stare dvojine, nadalje ugotavlja, da se v slovenščini sicer zrcalijo vse psl. kategorije stare dvojine, razen najbolj tipične praslovanske kategorije: dvojine pri naravnih parih. Dvojina je tako nujna le za naključne pare, medtem ko je stalni pari ne zahtevajo. Tako je dvojina v slovenščini neka nova metamorfoza praslovanskega dvojinjskega sistema, do katere je prišlo z njenim oživljanjem. Ohranjenost in razširjenost dvojine v slovenščini naj bi bil rezultat zavestne morfologizacije dvojine tako v narečjih kot v standardni slovenščini.

Sodobnejše obravnave dvojine v slovenščini in drugih jezikih

Ronald Löttsch je avtor monografije *Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion* (1965), ki govori o značilnih inovacijah v lužiškosrbski dvojinjski fleksiji. V delu omenja tudi Tesnièra (1965: 13) in navaja slovensko gradivo. Helmut Fasske je vodilni avtor lužiškosrbskega jezikovnega atlasa, katerega 15 zvezkov je izšlo v letih 1965–1996. Geolingvistični prikaz dvojine najdemo v zvezkih 11 in 12. 11. zvezek prikazuje narečne razlike v samostalniški paradigmatici, 12. pa zajema pridevniško, zaimensko in glagolsko fleksijo.

Fasske (1975: 14) piše, da je raba dvojine v primeru parnih organov odveč, saj dvojnost jasno izpričuje sama zunajjezikovna stvarnost. Opazil je (Fasske 1968: 38sl., 1975: 20), da večina dluž. narečij spada v skupino z ohranjeno relevantno opozicijo dvojine: »V teh narečjih je raba množine za izražanje

dvojine mogoča le pri naravnih parih (*wócy*, *wuśy*, [...]), zamenjava dvojine z množino pa je zelo redka.« Po njegovem mnenju (Fasske 1968: 39) se je nadomeščanje dvojine z množino začelo v kontekstu pomena parnosti, kar velja za vse indoevropske jezike, ki so ohranili dvojino do danes (gornja in dolnja lužiška srbščina ter slovenščina).

Z dvojino v slovenščini (zlasti dvojskimi oblikami osebnih zaimkov) se je ukvarjala tudi rusistka Aleksandra Derganc, ki je izdala mnogo člankov o dvojnini (npr. Derganc 1994, 1996, 1998, 2003, 2006), v katerih slovenščino primerja tudi z drugimi slovanskimi jeziki (predvsem ruščino in lužiško srbščino). V člankih ugotavlja, da je v razvoju slovenščine prišlo do težnje po izgubi dvojine, potem pa je z nekaterimi novotvorjenimi oblikami – predvsem dvojskima osebnima zaimkoma *midva*, *vidva*, ki se pojavljajo v besedilih iz 16. stoletja – in z izenačevanjem osebnih glagolskih končnic na *-a* prišlo do krepkeje zaznamovanih dvojskih oblik, ki predstavljajo trdno morfosintaktično ogrodje sodobne dvojine: to so zaimensko-glagolska paradigma in imenske oblike moškega spola (*dva brata*).

Omenja tudi parne samostalnike, ki predstavljajo izjemo pri rabi dvojine. Pri parnih delih telesa se dvojina uporablja samo v primeru poudarjanja – ob kvantifikatorjih ‘dva/dve’ ali ‘oba/obe’ (npr. *obe roki ima zlomljeni*), sicer je pri parnih samostalnikih dvojino nadomestila množina, npr. *imam močne roke* (mn.) in ne *imam močni roki* (dv.). Parni samostalniki so v slovenščini prešli v množino že v 16. stoletju in so neke vrste kolektivni samostalniki – t. i. *pluralia tantum* (Derganc 2003: 173). Že v Dalmatinovi Bibliji (1584) najdemo dvojsko obliko za *roke* in *noge* le ob števniku *dve*: *Tebi je bul/she, de hrom ali kruleu greśh v’leben, kakòr de bi dvej roki ali dvej nogi imèl, inu bi vèrshen bil v’ta vezhni ogin*. Sicer uporablja Dalmatin le množinske oblike, npr. *Njegove roke, šo kakòr slati pàrštani, polni Tirkifou. Iacob je pak fvoje noge vsdignil, inu je shàl v’to Deshelo* (Jakop 2020).

Z dvojino se ukvarja tudi Rus Oleg F. Žolobov, ki preučuje predvsem stcsl. besedila vzhodnoslovanske redakcije. Opozarja, da ima dvojina dve jedri: nominativna podlaga dvojine so samostalniki, komunikativno nominativna podlaga pa osebni zaimki 1. in 2. os.; raba dvojskih oblik pri drugih besednih vrstah (neosebnih zaimkih, pridevniki, deležnikih in glagolih) je ujemalna. V 1. poglavju svoje knjige o dvojnini v slovanskih jezikih *Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals* (1998) govori o semantiki in strukturi dvojine od psl. dalje in navaja tudi ugotovitve Belića, za katerega meni, da je najbolj temeljito obravnaval problem slovanske dvojine. Žolobov (1998) zagovarja stališče, da dvojina ne izgine, dokler vsaj včasih v dvojskem kontekstu nastopajo zaznamovane dvojske oblike, ki se razlikujejo od nezaznamovanih množinskih.

Francoz je bil torej prvi, ki je napisal knjigo o slovenski dvojnini, in še danes se s to jezikovno posebnostjo (tj. kategorijo dvojine) ukvarjajo

predvsem Neslovinci. Angleški jezikoslovec Greville G. Corbett je avtor monografije, posvečene slovnični kategoriji števila – *Number* (2000). To je tipološka študija, sestavljena iz devetih poglavij, ki vsebuje podatke za približno 250 jezikov po svetu (med njimi je tudi slovenščina). 1. poglavje začne z mislijo o podcenjevanju te slovnične kategorije (Corbett 2000: 1): »*Number is the most underestimated of the grammatical categories. It is deceptively simple, and is much more interesting and varied than most linguists realize.*« Nadalje opozarja na nekatere najznačilnejše napačne domneve o slovničnem številu (npr. da je število samo nasprotje med ednino in množino, da je število imenska kategorija ipd.). V 2. poglavju nas seznani z manj znanimi kategorijami (kot npr. pavkal); kot primer najbolj kompleksnih sistemov podaja npr. oceanski jezik lihir (Corbett 2000: 25), ki pozna ednino, dvojino, trojino, pavkal in množino.

V podpoglavju *Fakultativno število* obravnava tudi slovensko dvojino (Corbett 2000: 43–45, 48, 93–94). Napačno sklepa, da je dvojina v slovenščini fakultativna (v primerjavi z obvezujočo dvojino v sanskrtu), na kar opozarja tudi A. Derganc (2006). Do te ugotovitve je prišel zaradi nezaznamovanih množinskih oblik za parne samostalnike (*oči, noge*) oz. zaradi dvojskih v primeru poudarjenosti. V 3. in 4. poglavju ugotavlja, da število raje izražajo samostalniki, ki so višje na lestvici živosti (angl. *the animacy hierarchy*): 1. os. > 2. os. > 3. os. > sorodno > človeško > živo > neživo (Corbett 2000: 57). V 5. in 6. poglavju govori o slovničnem izražanju kategorije števila, v 7. pa o njegovi razširjeni rabi. 8. poglavje je posvečeno glagolski dvojini, zadnje – 9. poglavje – pa različnim temam, ki so še ostale nedorečene: o diahroni rasti ali padcu sistema števil, o sovplivanju števila in drugih slovničnih kategorij (kot so spol, sklon, oseba) itd.

Leta 2008 je izšla najprej angleška, nato še slovenska različica monografije Tjaše Jakop. V monografijah *Dvojina v slovenskih narečjih* in *The dual in Slovene dialects* (Jakop 2008a, Jakop 2008b) so obravnavane dvojske oblike v slovenskih narečjih, kot jih najdemo v gradivu za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA). Gre za prikaz stanja dvojine po besednih vrstah v več kot 40 slovenskih narečjih, ki jih avtorica primerja z dvojskimi oblikami od praslavščine dalje ter z dvojskimi oblikami sodobnega slovenskega knjižnega jezika ter nenazadnje z dvojskimi oblikami iz Tesnièreve monografije in atlasa (Tesnière 1925a in Tesnière 1925b). Pri tem ugotavlja naslednje:

- 1) katera narečja dvojino uporabljajo in v kakšni meri;
- 2) katera narečja so doživela ali še doživljajo postopno izgubljanje dvojine,
- 3) katere besedne vrste oz. njihove oblike so bolj izpostavljene ali nagnjene k pluralizaciji.

Tudi T. Jakop – kot pred njo že Tesnière (1925: 425) in Belić (1932: 63) – ugotavlja, da je raba dvojine v knjižni slovenščini predpisana v večji meri,

kot se dejansko rabi v nekaterih narečjih. Vzrok: knjižne dvojinske oblike so bile formirane v 1. polovici 19. stol. na podlagi rekonstrukcije knjižnega jezika 16. stol. in praslovanskih oblik. Narečja (zlasti osrednja) pa so tekom časa doživljala večje sovpadanje dvojinskih oblik z množinskimi, še zlasti v stranskih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola.

Tatyana G. Slobodchikoff je avtorica članka *The role of morphosyntactic feature economy in the evolution of Slavic number* (2014) in monografije *The Evolution of the Slavic Dual: A Biolinguistic Perspective (Studies in Slavic, Baltic, and Eastern European Languages and Cultures)* (2019), kjer uporabi princip ekonomičnosti oblikoskladenjskih značilnosti znotraj distribuiranega morfološkega okvira. Na podlagi analize novodigitaliziranih korpusov starovzhodnoslovanskih, stesl. in starolužiških rokopisov od 11. stoletja do danes monografija ponuja poglobljeno analizo evolucije oz. razvoja števila dvojine v slovanskih jezikih. Avtorica v svojih delih citira tudi dela Tjaše Jakop, npr. *Ohranjenost dvojine v slovenskih narečjih v stiku* (Jakop 2006b), *The dual in Slovene dialects* (Jakop 2008b) in *Dvojinske oblike v delih protestantskih piscev* (Jakop 2010b). Prav tako gradivo iz Jakop 2008b uporabljajo in v člankih navajajo mnogi tuji in domači raziskovalci dvojine in kategoriji števila posvečene publikacije, npr. *Number in the World's Languages. A Comparative Handbook* (2022) v poglavju št. 7: *Number in Slovenian*, Greville G. Corbett v monografiji *Features* (2012), Carsten Sinner v monografiji *Varietätenlinguistik: Eine Einführung* (2014) itd.

Tudi Franc Marušič in Rok Žaucer sta v prispevku *Dual in Slovenian* v *The Oxford handbook of grammatical number* uporabljala podatke iz Jakop 2008b in Jakop 2012. Ista avtorja citirata Jakop 2008b tudi v članku *Investigation of Slovenian copular agreement* (2021) ter v več soavtorskih člankih, npr. Franc Marušič, Rok Žaucer, Amanda Saksida, Jessica Sullivan, Dimitrios Skordos, Yiqiao Wang in David Barner v članku *Do children derive exact meanings pragmatically?: Evidence from a dual morphology language* (2021).

Dvojinske oblike samostalnikov od 16. stol. dalje

Dvojina v besedilih 16. stoletja je v I/T samostalnikov moškega spola dosledno uporabljena, npr. v Dalmatinovi Bibliji je dvojina v I/T samostalnikov moškega spola dosledno upoštevana: *Kadar je pak Iesus raven Galilejskiga Morja hodil, je sagledal dva Brata [...], ta fta fvoje Mréshe v'Murje metala: Sakaj ona fta bila Ribizha*. Za D/O dvojine najdemo končnice *-oma* (obadvéma *Bratoma*), *-ama* (*konzama*) in *-ma* (*Sholnerma*). Dvojinske oblike samostalnikov ženskega spola pa so se v pisnih besedilih že od 16. stoletja dalje mešale z množinskimi: Bohorič ima v slovnici za samostalnike

ženskega spola sklanjatveni vzorec *mater*; za I/T dvojine ima obliko **te Mater**, ki je enaka množinski obliki (**te Mater**), v Bibliji pa najdemo mešanje celo znotraj ene povedi: *Inu on je vsel te pet Kruhe, inu dvej Ribí, [...] inu je nje dal svoim logrom, de bi nym naprej polushili, inu te dvej Ribe je on resdejil mej nje vfe* (Dalmatin 1584: Mr 6,41). Bohorič ima v slovnici za samostalnik srednjega spola sklanjatveni vzorec *pismo*; za I/T dvojine ima obliko **Ta pifma** (Bohorič 1584: 60), po katerem se sklanja tudi samostalnik **leto**. V Bibliji najdemo le en primer dvojinske rabe samostalnika srednjega spola: *Sem je bil stu lejt star, inu je rodil Arphaxada, dvej léti po Potopu* (Dalmatin 1584: 1 Mz 11,10).⁵

Tesnière (1925b) je dvojinske oblike samostalnikov moškega spola prikazal na naslednjih kartah: 4. (*dvâ*) *gradôva*, 5. (*dvâ*) *sinôva*, 6. (*dvâ*) *tatôva*, 7. (*dvâ*) *sodâ*, 10. (*dvâ*) *brâta*, 11. (*dvâ*) *brâta* (Jugoslavija), 16. (*dvâ*) *dnî*, 38. (*pri obêh*) *brâti*h in 39. (*k obêma*) *brâtoma*, oblike samostalnikov ženskega spola na kartah 18. (*dvê*) *glavê*, 19. (*dvê*) *ribi*, 21. (*dvê*) *noči*, 22. (*dvê*) *nîti*, 23. (*dvê*) *cêrkvi*, 25. (*dvê*) *mâteri*, 26. (*dvê*) *hčêri* in 40. (*k obêma*) *bâbama*, kartiral pa je tudi tri samostalnike srednjega spola: 28. in 61. (*dvê*) *ókni*, 31. (*dvê*) *léti* in 36. (*dvê*) *perêsi*. Samostalnik *okno* je predstavil v vseh treh številih: 28. (I dv.), 29. (I mn.) in 33. (T ed.).

V sklepnem odstavku o dvojinskih oblikah I/T samostalnikov moškega spola povzema, da so dokaz izjemne živosti [dvojine] in da tu dvojina ne kaže nikakršnih znakov izginjanja (Tesnière 1925a: 176). Gradivo za SLA potrjuje, da je dvojinska končnica *-a* v I/T moškega spola dvojine v večini narečij res ohranjena, vendar pa je na manjšem področju na skrajnem JZ primorske narečne skupine in na skrajnem JV (Bela Krajina) dvojino nadomestila množina. Tesnière poudarja, da je pluralizacija dvojine samostalnikov moškega spola v primerjavi z I/T močnejše napredovala v D/O (1925a: 231), kar izkazuje tudi današnje stanje: večina osrednjih narečij in narečij na zahodu ohranja dvojinske oblike v I/T, za D/O pa pozna le množinske. Dvojinske oblike D/O m. sp. po Tesnièrovih trditvah (1925a: 231) omogočajo spremljanje napredovanja množine in pomagajo pri rekonstrukciji različnih stopenj slabljenja dvojine, katerega izvor lahko postavimo na področje Krbave [pokrajina na jugu Hrvaške, op. T. J.] in Dalmacije. Od tod prehaja v Belo krajino, srednjo Štajersko, gre celo prek Ljubljane do Trsta, Istre in Koroške. Na podlagi tega Tesnière sklepa, da bo dvojina najprej izginila

⁵ T. Jakop se je v člankih posvečala tudi zgodovini dvojinskih oblik. V člankih *Dvojinske oblike v delih protestantskih piscev* (Jakop 2010b) in *Oblikovne posebnosti v delih od 16. stoletja dalje* (Jakop 2011) obravnava dvojinske oblike v besedilih 16. stoletja in jih primerja z današnjimi knjižnimi in narečnimi oblikami. Glavna vira dvojinskih oblik za 16. stol. sta Dalmatinova Biblija (*Biblia*, 1584) in Bohoričeva Slovnica (*Zimske urice*, 1584).

na Kranjskem, nato na Primorskem in Koroškem, nazadnje pa še na severovzhodu – področju, ki je, kot pravi Tesnière, prava trdnjava slovenske dvojine. Če primerjamo karte SLA 1 (*sin-(ov)-a*) z 2 (*sin-(ov)-oma*) ali 3 (*brat-a : brat-oma*) iz Jakop 2008a, vidimo, da Tesnièrovi podatki večinoma še vedno držijo.

V sklepnem delu o dvojinjskih oblikah I/T samostalnikov ženskega spola Tesnière (1925a: 133) povzema, da je v primerjavi z moškim spolom tu dvojina precej manj trdna. Dvojina ženskega spola je po njegovem preživela le v obrobni narečjih ter v knjižnem jeziku. Dvojinjska končnica *-i* za I/T samostalnikov ženskega spola je ohranjena v ziljskem, rožanskem, obirskem, podjurskem, mežiškem in severnopohorsko-remšniškem narečju koroške narečne skupine, v rezijanskem, obsoškem, kraškem in notranjskem narečju primorske narečne skupine, v večini govorov dolenskega narečja, v kozjaškem podnarečju in dveh točkah južnopohorskega narečja štajerske narečne skupine ter v slovenskogoriškem, prekmurskem in severovzhodnem delu prleškega narečja panonske narečne skupine. Gradivo za SLA potrjuje njegove ugotovitve, le da danes pluralizacija ženskih dvojinjskih oblik v I/T zavzema malce večji areal: pluralizacija je napredovala v primorski narečni skupini (v smeri iz zahoda proti vzhodu).

Karta SLA 8 (*okno*) potrjuje ohranitev srednjega spola v ednini za vse točke, ki jih navaja Tesnière (1925a: 140–141), razlike so neznatne. Proces maskulinizacije se je razširil proti severu (iz gorenjske proti koroški narečni skupini) in proti zahodu (iz gorenjske proti rovtarski narečni skupini). Proces feminizacije se je razširil proti zahodu (iz štajerske proti koroški narečni skupini). Med Tesnièrovima kartama (28. in 61. (*dvê*) *ókni*) in dvojinjsko karto SLA (SLA 9 – *okni*) ni videti razlik; edina sprememba je danes maskulinizirana dvojinjska oblika v točki poljanskega narečja (Gorenja vas / Poljane 181 – *uòkna/ò:kna*), medtem ko ima Tesnière zapisano množinsko feminizirano obliko (*òknê*). Karta SLA 10 (*okna*) izkazuje nekaj odstopanj od Tesnièrove karte št. 29 za srednji spol množine: maskulinizacija je napredovala v koroško narečno skupino ob meji z gorenjskim narečjem, v nekatera narečja rovtarske in gorenjske narečne skupine (iz Selške doline po reki Savi do Ljubljane) in ločeno od tega področja v dolensko narečno skupino.

T. Jakop (2008a) povzema: Tudi v slovenskih narečjih je dvojina najbolj trdna v I/T samostalnikov m. sp. (izjema so skrajne JZ točke kraškega in istrskega narečja ter skrajni JV dolenske narečne skupine). Manj je dvojina ohranjena v stranskih sklonih samostalnikov – v D/O: strnjeno le na Z in V koroške narečne skupine, V delu štajerske ter celotni panonski narečni skupini. Dvojinjsko obliko I/T *hčer(k)i* in D/O *hčer(k)ama* ohranjajo le obrobna narečja: narečja koroške narečne skupine, posamezni govori dolenske in štajerske narečne skupine ter celotna panonska narečna skupina. Dvojinjsko končnico *-i* (*dve okni*) srednjega spola (kot v knjižni slovenščini) ohranjajo

primorska in panonska narečja; v osrednjih narečjih (rovtarskih, gorenjskih, dolenjskih in štajerskih) so se samostalniki srednjega spola maskulinizirali (npr. *dva okna*).⁶

V slovenskih narečjih so dvojske oblike najbolj ohranili samostalniki moškega spola. Malo slabše so dvojske oblike ohranjene pri samostalnikih srednjega spola, večinoma na skrajnem V in skrajnem Z (osrednja slovenska narečja imajo po maskulinizaciji moško dvojsko končnico *-a*, npr. *dva pisma*). Ženski samostalniki so bolj nagnjeni k pluralizaciji (*dve krave* namesto *dve kravi*); podobno velja za feminizirane samostalnike s. sp. (*dve okne* namesto *dve okni*). Lestvica ohranjenosti dvojine po spolu je torej: moški > srednji > ženski spol.

Imenska dvojina je slabše ohranjena v stranskih sklonih; precejšnje število narečij uporablja dvojske oblike le v I/T, medtem ko so v D/O dvojske oblike nadomeščene z množinskimi. R in M imata dvojske oblike enake množinskim tako v knjižni slovenščini kot tudi v vseh narečjih (izjema je nekaj govorov panonske narečne skupine, ki so v M dv. m. sp. ohranili dvojsko končnico *-oma*: *pri bratoma*).

Zaradi potrebnega ujemanja med samostalniki in pridevniki imajo pridevniške oblike enake končnice kot samostalniki in se končujejo na *-a* v moških dvojskih oblikah v I/T, npr. (*dva*) *rdeč-a balon-a*, in na *-i* v ženskih dvojskih oblikah, npr. (*dve*) *nov-i knjig-i*. Pluralizacija dvojskih pridevnikov je bila izvedena v enakem obsegu in v istih narečjih, ki so doživela pluralizacijo dvojskih samostalnikov (Jakop 2018).

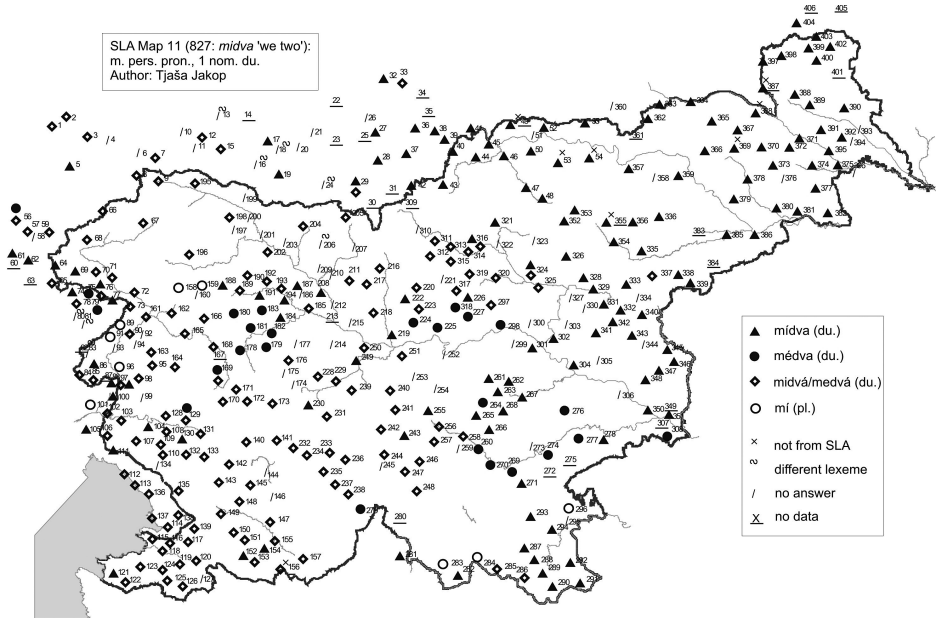
Dvojske oblike osebnih zaimkov od 16. stol. dalje

V besedilih 16. stol. (npr. v Bibliji) najdemo poleg zaimkov *mi* in *vi* (*my bova letu mejftu konzhalu*; *Vy fta me v'nefrezho pèrpravila*) tudi že nova zaimka z dodanim števnikom *dva/dve* (*mydva hozheva*; *vydva bota*).⁷ Bohorič (1584: 109) v slovnici piše o oblikah *midva*, *vidva* kot o prostih različicah za *mi* in *vi*: »V dvojini se k zaimkom – zaradi večje preglednosti in poudarjanja – včasih dodajajo *dva dve dva*, takole: *mi dva* [m. sp. dv.] *mi dve* [ž. sp. dv.] *mi dvoja* [s. sp. dv.]«. Vendar pa se ob *mi* in *vi* v besedilih 16. stol. lahko pojavlja glagol tako v dvojini kot v množini (npr. *mi sva* ali *mi smo*), kar je bil že korak v smeri izgube dvojine, medtem ko se ob *midva/midve* in

⁶ Tine Logar (1974) meni, da tako maskulinizacija in feminizacija srednjega spola kot tudi popolna ali delna izguba dvojine v nekaterih narečjih izvirajo iz obdobja ok. 17. stoletja, vendar se ti pojavi kažejo že v besedilih 16. stoletja.

⁷ O tem podrobneje Derganc (1998, 2006).

vidva/vidve uporablja le glagol v dvojini (npr. *midva sva*, nikoli *midva smo*). Primer mešanja: *Paulus je pak k'nym djal: Ony fo naju pres praude inu Sodbe ozhitu topli, ker fva vsaj Rimlana, inu fo nas v'lezho vèrgli, inu nas sdaj fskrivaje vunkaj pahajo?* (Dalmatin 1584: Apd 16,37)

Slika 3: Karta SLA 11 (V827: *midva*) (Jakop 2008a)

Tesnière je dvojsinske oblike zaimkov prikazal na kartah 41. *mīdva*, 43. *mēdvē* (*vēdvē*), 46. (*òn*) *nāju* (*vīdi*, *vāju vīdi*), 50. (*pri*) *nāju*, 52. (*z*) *nāma* in 53. (*z*) *njīma* (1925b). Oblike z naglasom na prvem zlogu (*mīdva*, *vīdva* in *mīdve*, *vīdve*) je našel v zahodnem delu primorske narečne skupine, npr. v kraškem narečju (Tesnière 1925a: 236–237). Gradivo za SLA teh oblik ne izpričuje. Oblike z naglasom na drugem zlogu (*midvá*, *vidvá*) so se razširile proti zahodu in zajele celotno primorsko narečno skupino; naglas na prvem zlogu je ohranjen le še v severnem delu terskega narečja. Tesnière je reducirane oblike tipa *mýva* našel v Prekmurju, reducirane oblike tipa *mīja* pa v Prlekiji (1925a: 249–250): Cankova [SLA T387]: *mùva*, *mùdva*, *vùdva*; Ivanjci: *mýva*, *výva*, *mýdvidvej*, *výdvidvej*; Noršinci: *mūva*; Sveti Rupert [SLA T330]: *mīja*, *vīja*; Markovci [SLA T403]: *mīja*, *vīja*, *onīja*; Veržej [SLA T371]: *mīja*; Sveti Miklavž [SLA T359]: *mīja dva*, *oneja*; Središče ob Dravi [SLA T382]: *mīja*, *mīja dvá*, *vīja*, *vīja dvá*, *mījē*, *mījē dvē*, *vījē*, *vījē dvē* itd. Gradivo za SLA kaže, da se je *mīja* iz prleškega narečja razširilo proti JZv srednještajersko in južnopohorsko narečje (Spodnja Poljskava T336 – '*mi:ja*', '*mi:ji*' in Miklavž na Dravskem polju T359 – '*mi:ja*', '*mi:ji*').

Po Tesnièreu (1925a: 269) rodilniška oblika *naju* (z različnimi glasovnimi različicami) zavzema malo večje področje, kot ga izkazuje gradivo za SLA. Pluralizacija je prodrla z juga proti severu primorske narečne skupine (v tersko in nadiško narečje). Za Špeter imamo danes namesto dvojske potrjeno le množinsko obliko (Špeter – San Pietro al Natisone T080 – *'nas*). Izgubljanje dvojine pri os. zaimku *nama* in njegovo zamenjavo z množinskimi oblikami je Tesnière (1925a: 315, 1925b: karti 52 in 53) ugotovil za Primorje, Belo krajino in nasploh za kraje blizu Hrvaške [posledica vpliva čakavskih in kajkavskih narečij, op. T. J.]. Hkrati je opazil, da se dvojina prej izgubi v dajalniku kot orodniku.

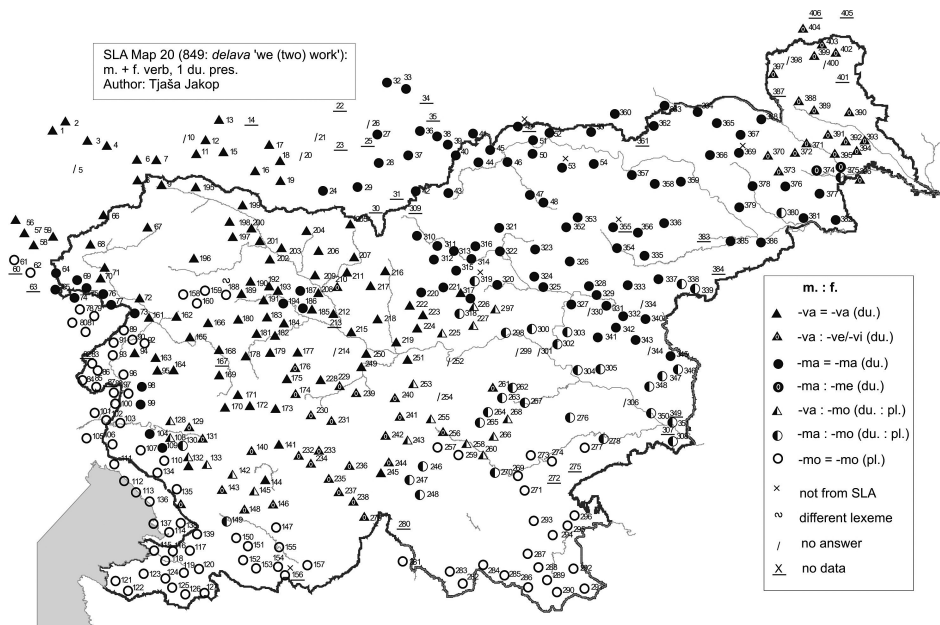
Tesnière piše, da se po sklonih dvojina najprej izgubi v mestniku, sledijo mu rodilnik, dajalnik, orodnik, nazadnje pa še imenovalnik oz. tožilnik (1925a: 424). Vendar pa gradivo za SLA (karti SLA 13 in 14) kaže, da ima v nekaterih narečjih, predvsem v štajerskih, dajalnik osebnih zaimkov že množinsko obliko, v rodilniku pa je dvojina še ohranjena (*naju* : *nam*). V sklepnem delu poglavja o zaimkih Tesnière (1925a: 316–317) povzema dve pomembni dejstvi: 1) na eni strani osebni zaimki ohranjajo dvojske oblike mnogo dlje kot samostalniki in bolje v 1. in 2. kot v 3. osebi, ki ostaja vmesni člen med zaimki in samostalniki; 2) na drugi strani pa so se dvojske oblike zaimkov zaradi intenzivne rabe okrepile s števnikom *dva*. Predpostavlja, da so se glagoli razvijali vzporedno z osebnimi zaimki: tudi zaimki so nekoč hitro izgubljali dvojske oblike, pozneje pa se je raba dvojine v tej besedni vrsti obnovila in utrdila.

Danes le peščica slovenskih narečij uporablja namesto dvojskih oblik zaimkov množinska *mi* (m. sp.) in *me* (ž. sp.): narečja na skrajnem Z in skrajnem JV. Množinsko obliko *nas* namesto *naju* ima večji del primorskih narečij, na JV pa kostelsko narečje ter južno- in severnobelokranjsko narečje. Dvojsko obliko *nama* je nadomestila množinska *nam* na skrajnem Z in JV. Sicer je v zaimenski sklanjatvi dvojina po narečjih večinoma ohranjena. Tako kot pri samostalnikih je tudi pri zaimkih trdnejša pri moškem kot pri ženskem spolu.

Dvojske oblike glagolov od 16. stol. dalje

Razlikovanje med moškimi in ženskimi dvojskimi končnicami najdemo že v Bohoričevi slovnici (Bohorič 1584: 102, 123): *Mi fva fve fva* [1. os. m., ž., s. sp.]; *Vi fta fte fta* [2. os. m., ž., s. sp.] in *mi pifheva -ve -va* [1. os. m., ž., s. sp.]; *vi pifheta -te -ta* [2. os. m., ž., s. sp.] (s. sp. je maskuliniziran). Tudi v Dalmatinovi Bibliji je več primerov rabe ženskih dvojskih glagolskih oblik: *Taku pojdi, dajve naju* [svojil. zaim.] *Ozhetu Vina pyti, inu leshive pèr njemu, de od naju Ozheta Séme ohranive*. (Dalmatin 1584:

1 Mz 19,32); Dvej **bodete** mlejle v'Malini, ena bo gori vseta, inu ta druga pufžhena. (Dalmatin 1584: Mt 24,41); Lete obedvej **fte** Isaaku inu Rebeki sgul ferzhno shaloft **delale**. (Dalmatin 1584: 1 Mz 26,35).

Slika 4: Karta SLA 20 (SLA V849: *delava*) (Jakop 2008a)

Ohranjeno dvojinsko obliko *-va* (*delava*) za moški in ženski spol imajo severozahodna koroška narečja (ziljsko in del rožanskega narečja), severozahodna primorska narečja (rezijansko in obsoško), del rovtarske narečne skupine (cerkljansko, črnovrško in poljansko narečje) ter večji del gorenjske narečne skupine. Namesto dvojinske končnice *-va* je po križanju te končnice z množinsko *-mo* in/ali edninsko *-m* nastala končnica *-ma* (*delama*, *grema*, *boma*), ki je značilna za celotno štajersko narečno skupino, pa tudi za večji del koroške, del primorske in zahodni del panonske narečne skupine. Dvojinsko obliko na *-va* (*delava*) za moški spol in razlikovanje dvojinske oblike na *-ve/-vi* (*delave/delavi*) za ženski spol poznajo nekateri govori osrednjih narečij (tj. severni del notranjskih, nekaj horjulskih in zahodni del dolenjskih) ter narečja na skrajnem severovzhodu: severovzhodni del prleškega narečja in prekmursko narečje. Na novo (po letu 2000) se je tako razlikovanje pojavilo v mestni govorici Ljubljane in tudi v zapisani pogovorni ljubljansčini, npr. *midve bove*, *delave*, *greve*; prim. *Greve* (ž. sp. dv.) *na kavo?* (Jakop 2007 in Jakop 2008a)

Tesnière je dvojinsko spreganje glagola v sedanjiku (ujemalno z osebnim zaimkom) prikazal na 6 kartah (1925b: karte 65.–70.): (*midva*) *piševa*, (*vidva*)

govorita, (onâdva) pišeta; (mêdvê) piševa -ve, (vêdvê) pišeta -te, (ónidvê) pišeta. Gradivo za SLA potrjuje končnico -va (brez razlikovanja po spolu) v vseh točkah, kjer jo navaja Tesnière (1925a: 387–389). Tesnière piše tudi o razlikovanju med moškimi in ženskimi končnicami v dvojini (1925a: 386–423). Gradivo za SLA potrjuje njegove ugotovitve, razlikovanje najdemo le v notranjskem in dolenskem narečju ter v panonski narečni skupini. Medtem ko se je razlikovanje do danes izgubilo v nadiškem narečju, se je iz prekmurskega razširilo proti zahodu v prleško narečje in se na novo pojavilo v ljubljanskem pogovornem jeziku.

Pri prvoosebni dvojski končnici -ma so med Tesnièrovimi ugotovitvami (1925a: 389–391) in gradivom za SLA naslednje razlike: kjer ima Tesnière še končnico -va, najdemo v gradivu za SLA končnico -ma, ki se širi proti severovzhodu: v rožansko (Žitara ves – Sittersdorf T028 – *dì:ə̀ɹama*) in srednjesavinjsko narečje (Motnik T317 – *'dɛ:lawa/'dɛ:lama*) ter v južni del prleškega narečja (Ljutomer T374 – *'dɛ:lama*). Ravno nasprotno pa je nekdanjo končnico -ma (po Tesnièrovem atlasu) nadomestila končnica -va v severnem delu obsoškega narečja (Trenta T067 – *dìɛlə̀ɹa*) ter v Ljubljani in njeni okolici (Studenec – Ljubljana T250 – *dɛ:ɹaɹa*). Tesnière je zapisal končnico -ma za celotno nadiško narečje; danes je ohranjena samo v severnem delu (Matajur – Montemaggiore T075 – *dì:elama*), medtem ko ima južni del nadiškega narečja že množinsko končnico -mo (Špeter – San Pietro al Natisone T080 – *dì:elamu*). Tesnière je zapisal -ma tudi za celo dolensko narečje, po gradivu za SLA pa jo najdemo v centralnem delu narečja, medtem ko ima vzhodni del množinsko končnico -mo poleg že zastarele -va (Žužemberk T258 – *dè:ɹlava/dè:ɹlamo*). Gradivo za SLA izkazuje dvojsko končnico -ma za vzhodnodolensko (Zavinek T276) in sevniško-krško podnarečje (Ložice T305), za kateri ima Tesnière množinske oblike, čeprav zaradi tam prisotnega akanja ni bil prepričan, ali so to dvojske ali množinske oblike. V poglavju o izgubljanju dvojine (1925a: 404–405) je Tesnière ugotovil, da se je glagolska dvojina popolnoma izgubila na jugozahodnem delu ozemlja: na jugu Primorske in v Benečiji. Gradivo za SLA to potrjuje.

Zaključek

Dvojina je predpisana slovnična kategorija v sodobnem knjižnem slovenskem jeziku, obvezna za vse pregibne besedne vrste, v narečjih pa v različni meri teži k pluralizaciji: ponekod se uporablja samo za moški spol, drugje le v imenovalniku in tožilniku, spet nekatera narečja dvojino rabijo pri samostalnikih, medtem ko je glagolska dvojina nadomeščena z množino. Današnje dvojske oblike v narečjih so marsikdaj bolj podobne stanju knjižnih oblik iz 16. stol. kot tistim iz sodobnega knjižnega jezika. Narečja poznajo v

primerjavi s SKJ več sovpadanja dvojskih oblik z množinskimi, še zlasti v stranskih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola. Na splošno so moške dvojske oblike samostalnikov bolje ohranjene od ženskih dvojskih oblik in bolje od dvojskih glagolskih oblik. Dvojske oblike so nadomestile množinske le v narečjih na jugozahodu in skrajnem jugovzhodu slovenskega jezikovnega prostora. Vzrok za pluralizacijo je lahko: 1) stik s sosednjimi jeziki, ki dvojine ne poznajo (stik z italijanščino in hrvaščino: nadiško, briško, kraško in istrsko narečje na jugozahodu ter obe belokranjski narečji na jugovzhodu) ali 2) kolonizacija (npr. baški govor v osrednjem prostoru).

Prispevek se posveča člankom in monografijam, ki se posvečajo najbolj tipični slovenski kategoriji števila: dvojini. Poudarek prispevka je na Tesnièrevi monografiji in atlasu iz 1925 in monografijah T. Jakop (2008a, 2008b). V primeru obeh avtorjev gre za pregledna analitično-sintetična dialektološka dela o dvojini, slovnični kategoriji, ki se je ohranila le v treh slovanskih jezikih: slovenščini ter gornji in dolnji lužiški srbščini; v drugih indoevropskih jezikih je dvojino nadomestila množina. T. Jakop je na temo dvojine poleg dveh monografij (*Dvojina v slovenskih narečjih* (2008a) in *The dual in Slovene dialects* (2008b)) ter številnih člankov (Jakop 2006a, 2006b, 2007, 2009a, 2009b, 2010a, 2010b, 2011, 2012, 2018, 2019, 2020, 2022a, 2022b, 2025) na vprašanja o kategoriji števila in dvojskih oblikah odgovarjala tudi v medijih in v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (npr. Jakop 2022c), pripravlja tudi članek *Dual* za Brillovo *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics*.

Mnogi jezikoslovci so in še napovedujejo izgubo kategorije dvojine, nje- no fakultativnost in nadomeščanje z množino. Toda primerjava sodobnega slovenskega narečnega gradiva (gradivo SLA in ugotovitve s terena (Jakop 2001>)) s Tesnièrevimi podatki iz dvajsetih let prejšnjega stoletja kaže, da se zemljepisni obseg rabe dvojskih oblik do danes ni bistveno zmanjšal. Dvojina je kot oblikoslovna kategorija števila danes popolnoma odpravlje- na le v manjšem delu slovenskega jezikovnega ozemlja (predvsem na JZ in skrajnem JV), medtem ko preostala slovenska narečja dvojino – sicer v različnem obsegu – ohranjajo.

VIRI IN LITERATURA

Paolo ACQUAVIVA in Michael DANIEL (ur.), 2022: *Number in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Aleksandar BELIĆ, 1932: *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.

Adam BOHORIC, ²1987: *Arcticae horulae succisivae*. (Uredil in prevedel Jože Topori- šič.) Maribor: Obzorja. [1584, Wittenberg.]

Greville G. CORBETT, 2000: *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.

Greville G. CORBETT, 2012: *Features*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jurij DALMATIN, ²1994: *Biblia, tu ie, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrift*. Ljubljana: DZS. [1584, Wittenberg.]

Aleksandra DERGANC, 1994: Some specific features in the development of the dual in Slovene as compared to the other Slavic languages. *Linguistica* 34/1, 71–80.

Aleksandra DERGANC, 1996: Nekatere paralele v razvoju dvojine v slovanski jezikih. *Zbornik 32. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 7–16.

Aleksandra DERGANC, 1998: Nekatere paralele v razvoju dvojine v slovenščini in lužiški srbsčini. Some parallels in the development of dual in Slovene and Serbian. *Slavistična revija* 46, [45]–54.

Aleksandra DERGANC, 2003: The dual in Slovenian. *Slovenian from a typological perspective* (Sprachtypologie und Universalienforschung = Language typology and Universals, 56/3). Ur. Janez Orešnik in Donald F. Reindl. Berlin: Akademie Verlag. [165]–181.

Aleksandra DERGANC, 2006: Nekatere značilnosti dvojine v slovenščini (Some characteristics of the dual in Slovenian). *Slavistična revija* 54/1 (posebna št.), 57–71.

Helmut FASSKE, 1968: *Sorbischer Sprachatlas 2: Viehwirtschaftliche Terminologie*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.

Helmut FASSKE, 1975: *Sorbischer Sprachatlas 11: Morphologie. Die grammatische Kategorien – Die Paradigmatik des Substantivs*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.

Wilhelm von HUMBOLDT, 1827: *Über den Dualis*. Standort: München, Bayerische Staatsbibliothek.

Tjaša JAKOP, 2003: Use of dual in Slovenian dialects. *Jubilejni paisievi četenija: zbornik s rezjumeta*. Plovdiv: Plovdivski universitet Paisij Hilendarski. 6–7.

Tjaša JAKOP, 2004: *Dvojina v slovenskih narečjih*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko.

Tjaša JAKOP, 2006a: Nouns in pairs in Slovene dialects. *The Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages: Proceedings*. Ur. Svetla Koeva, Mila Dimitrova-Vulchanova. Sofiâ: Central European Initiative. 194–198.

Tjaša JAKOP, 2006b: Ohranjenost dvojine v slovenskih narečjih v stiku. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 16/1, 161–168.

Tjaša JAKOP, 2007: Razlikovanje glagolskih oblik po spolu v sedanjiku dvojine greve. *Slavistična revija* 55/4, 601–613.

Tjaša JAKOP, 2008a: *Dvojina v slovenskih narečjih*. (Linguistica et philologica, 21). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Tjaša JAKOP, 2008b: *The dual in Slovene dialects*. (Diversitas linguarum, 18). Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Tjaša JAKOP, 2009a: The influence of the grammatical category of number on neuter nouns in Slovene dialects. *Dialectologia et geolinguistica* 17/1, [12]–31.

- Tjaša JAKOP, 2009b: Kategorija števila v knjižni slovenščini in narečjih. *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. (Obdobja, 26). Ur. Vera Smole. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 159–171.
- Tjaša JAKOP, 2010a: Dvojinske in pluralizirane oblike v slovenskih narečjih. *Slavia centralis* 3/1, 74–87.
- Tjaša JAKOP, 2010b: Dvojinske oblike v delih protestantskih piscev. *Reformacija na Slovenskem: ob 500-letnici Trubarjevega rojstva*. (Obdobja, 27). Ur. Aleksander Bjelčevič. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 357–369.
- Tjaša JAKOP, 2011: Oblikovne posebnosti v delih od 16. stoletja dalje. *Narečna prepletanja*. Ur. Goran Filipi. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales. 263–272.
- Tjaša JAKOP, 2012: Use of dual in standard Slovene, colloquial Slovene and Slovene dialects. *Linguistica* 52/1, 349–362.
- Tjaša JAKOP, 2018: Slovene nouns and adjectives: non-standard use of dual number from 1925 to 2015. *Handbook of the changing world language map: living reference work*. Ur. Stanley D. Brunn, Roland Kehrein. Springer Nature Switzerland AG. 375–390.
- Tjaša JAKOP, 2020: Dvojina v jeziku – eksotična zanimivost ali vztrajna ostalina? *Alternator: misliti znanost* 49, [4].
- Tjaša JAKOP, 2022a: Kategorija duala u južnoslavenskim jezicima. *Bosanskohercegovački slavistički Kongres: Zbornik Radova, Treći Bosanskohercegovački Slavistički Kongres*, 17.–19. 9. 2021. Sarajevo. 227–238.
- Tjaša JAKOP, 2022b: Zgodovina dvojinskih oblik v slovenščini. *Kontaktna dialektologija na območju med Alpami in Jadranom: v spomin akademiku Goranu Filipiju*. Ur. Suzana Todorović, Barbara Baloh. 1. izd. Koper: Libris. 285–297.
- Tjaša JAKOP, 2022c: Ženska dvojina: »midve sva šle«. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/5812/%C5%BEenska-dvojina-midve-sva-%C5%A1le> (26. 5. 2024).
- Tjaša JAKOP, 2025: Slovnična kategorija dvojine. *Rast: Misterij dvojine*. Novo mesto: Založba Goga.
- Tine LOGAR, 1959: Dialektološke študije IX: govori na Pivki 1: glasoslovje in oblikoslovje, Razprave razreda za filološke in literarne vede SAZU 5. 7–18. (Ponatis v: Tine LOGAR, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 180–187.)
- Tine LOGAR, 1974: Pregled zgodovine slovenskega jezika. *12. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. Helga Glušič. Ljubljana. 103–113.
- Tine LOGAR, 1975: *Slovenska narečja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ronald LÖTZSCH, 1965: *Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion*. (Spisy Instituta za serbski ludospyt, 27). Bautzen: VEB Domowina Verlag.
- Franc MARUŠIČ, Rok ŽAUCER, 2021: Dual in Slovenian. *The Oxford handbook of grammatical number*. Ur. Patricia Cabredo Hoffher. Oxford: Oxford University Press. 428–444.

Franc MARUŠIČ, Rok ŽAUCER, 2021: Investigation of Slovenian copular agreement. *Selected proceedings of the 14th meeting of the Slavic linguistics society: in honor of Peter Kosta*. Ur. Steven Franks, Alan Timberlake, Anna W. Wieteka. Berlin [etc.]: Peter Lang. 141–170.

Franc MARUŠIČ, Rok ŽAUCER, Amanda SAKSIDA, Jessica SULLIVAN, Dimitrios SKORDOS, Yiqiao WANG, David BARNER, 2021: Do children derive exact meanings pragmatically?: Evidence from a dual morphology language. *Cognition* 207, 1–12.

Vatroslav OBLAK, 1888: *Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen*. (Archiv für Slavische Philologie, 11). 395–423, 523–561.

Vatroslav OBLAK, 1890: *Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen*. (Archiv für Slavische Philologie, 12). 1–47, 358–450.

Fran RAMOVŠ, 1952: *Morfologija slovenskega jezika*: Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49. Ljubljana: DZS.

Carsten SINNER, 2014: *Varietätenlinguistik: Eine Einführung*. Narr Verlag.

Tatyana SLOBODCHIKOFF, 2014: The role of morphosyntactic feature economy in the evolution of Slavic number. *Proceedings of the 31st West Coast Conference on Formal Linguistics*. Somerville. 419–427.

Tatyana SLOBODCHIKOFF, 2019: *The evolution of the Slavic dual: A biolinguistic perspective*. Lanham.

Karl ŠTREKELJ, 1886/1887: *Die Morphologie des Görzer Mittelkarst dialectes*. Wien.

Lucien TESNIÈRE, 1925a: *Les formes du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.

Lucien TESNIÈRE, 1925b: *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.

Lucien TESNIÈRE, 2022: *Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini*. 1. izd. Prevedla Mojca Schlamberger Brezar. Ur. Maruša Kocbek in Nana Martinčič. Ljubljana: Založba Univerze.

Oleg F. ŽOLOBOV, 1998: *Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals = Simvolika i istoričeskaja dinamika slavyanskogo dvojstvennogo čisla*. (Beiträge zur Slavistik, 35). Frankfurt am Main: Peter Lang.

DUAL IN SLOVENE: ON THE 100TH ANNIVERSARY OF THE FIRST STUDY ON SLOVENE DUAL (TESNIÈRE 1925)

This article provides an overview of the dual as a grammatical expression of number in Slovene. In most Indo-European languages, number is a grammatical category that distinguishes between singular and plural. In modern languages, the dual is an archaism that has survived only in a few Slavic languages, namely Slovene, Upper Sorbian and Lower Sorbian. The mentioned regions represent the geographical periphery of the Slavic language area. In other Slavic languages, the dual has been replaced by the plural, however remnants of it can still be found in all Slavic languages, especially in South Slavic languages.

This year, that is in 2025, we celebrate the 100th anniversary of the publication of the first systematic work on the Slovene dual. In 1925, the Frenchman Lucien Tesnière published the Linguistic Atlas of the Dual (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* (1925b)) with an accompanying monograph on the dual forms in Slovene, *Les formes du duel en slovène* (1925a). In 2008, another researcher of the Slovene dual, Tjaša Jakop, published two monographs dedicated to this typically Slovene category, namely *Dvojina v Slovenskih Narečjih* and *The Dual in Slovene Dialects*. This article presents these and other prominent works dealing with the dual in Slovene, provides typical examples of its use, and offers final conclusions.

Tesnière's work contains a synchronic structural presentation of the use of the dual in Slovene dialects based on field research conducted in 1921 and 1922. Other data come from extracts of literary texts from the mid-16th to the early 20th century. Tesnière (1925a) noted that the dual was more obviously being lost in the Slovene dialects than in the standard language. In *The Dual in Slovene Dialects* (2008b), Jakop presents linguistic maps based on data collected for the *Slovene Linguistic Atlas* (SLA) and recent data from her field research. By means of text, charts, and dialect maps, she aims to present the ways in which Slovene dialects use the dual in verbs, pronouns, nouns, adjectives, and the numeral *dva/dve*. Jakop disagrees with Tesnière and other earlier scholars on one crucial point: the dual, although clearly changing, is not being lost as rapidly as was predicted.
